

## 1. fejezet

# Új fenntartható közgazdaság (tézisek)

*Matolcsy György*

Miért ne ismerhetnénk fel, hogy egy fenntartható magyar felzárkózáshoz biztos gazdaságelméleti alapok kelljenek, miközben a korábbi alapok megváltoztak? A korábbi klasszikus, neoklasszikus, liberális, szociális piacgazdasági és más közgazdasági elméletek már nem érvényesek. Helyükre egy új, most formálódó elmélet lép. Ez a hosszú-távú, fenntartható közgazdaság elmélete. Miközben haladunk előre, úgy tanuljuk az új törvényeket. Kik gondolkodnának erről, ha nem mi, unortodox közgazdászok, és mikor, ha nem most, éppen a sikert ígérő felzárkózás közben.

Egy logikai vázlat stílusában nézzünk át 36 új összefüggést, amelyekre az új, fenntartható közgazdaság épülhet. Nézzük először az 500 évvel ezelőtti reneszánsz és reformáció szellemi forradalmaihoz hasonlítható mai gondolati megújulás vezető tételeit.

### *1. Az anyagi gazdagság alapja egy szellemi forrás, a tudás.*

A tudás, ha átadják, információvá válik, egységessé formálva adattá. Az adat az új olaj, a tehetség az új tőke, a kreativitás az új föld.

### *2. A tudás átadásával exponenciálisan bővül.*

Az anyagi javak használatukkal fogynak, a pénz és tőke a használat során lineárisan nőhet, de csökkenhet is. A tudás az első olyan gazdasági erőforrás, ami megosztásával, tehát fogyasztásával exponenciálisan bővül.

**3. A tehetség és kreativitás döntő erőforrássá válnak.**

Az ismeretek a tanulás, a munka és a szorgalom révén bővülnek, amit radikálisan gyorsít a tehetség és a kreativitás. Ez utóbbiak ma korlátos erőforrások, ezért szűk keresztmetszetté válnak.

**4. A tudás exponenciális növekedése általános bőséget teremt.**

Az anyagi javak szűkossége helyére azok bősége áll, mert a tudás bővülése folyamatosan új, bőséget eredményező technológiai forradalmakat hoz létre.

**5. Az áttörést a tudás megosztásának új technológiája hozta.**

Az előző évezred végén belépett a mindennapi életünkbe az internet, majd a kommunikációs forradalom többi eszköze, amelyek együtt váltanak ki új technológiai forradalmakat.

**6. A tudás forradalma végül anyagi korlátokba ütközik.**

Az exponenciálisan bővülő tudás általános bőséget teremt, ami egy ponton természeti és társadalmi korlátokba ütközik. Az emberiség elérkezett ehhez a ponthoz.

**7. A civilizációnak a fennmaradása érdekében fenntarthatósági fordulatot kell végrehajtania.**

A tudás minden időpontban és minden irányba exponenciálisan bővül, ezért ütközik természeti és közösségi korlátokba. Az emberi közösségnek fennmaradása érdekében az új technológiákat fenntartható irányokba kell fordítania. Erről szól a 21. század.

**8. A fenntarthatósági fordulat gondolati forradalommal indul.**

Miután az új technológiai forradalmak döntő terepe a gazdaság, így a tudás itt ütközik először anyagi korlátokba. Ezért érkeztünk el a közgazdasági gondolkodás fordulatához.

**9. A gondolati forradalom két alapelve épül: a fenntarthatóságra és az életelvre.**

A fenntarthatóság elve az egyensúlyi növekedés elve, képlete az E+N. Az életelv elfogadja, hogy minden gazdasági és társadalmi szerveződés élő, ezért működése a „legnagyobb hatás” elvét követi, az élettelen világ „legkisebb hatás” elvével szemben.

**10. Az új közgazdaság a közérdek elsőbbségére épül.**

Minden gazdasági és társadalmi közösség a saját útját járja, de közben követnie kell a fenntartható közgazdaság törvényeit. Ennek középpontjában már nem a tőke és a nyereség, hanem a közérdek, tehát a fenntarthatóság és az élet megbecsülése áll.

**11. A hozzáférés esélye a tulajdon elé lép.**

Ma már a tehetség és a kreativitás a szűk keresztmetszet, így minden egyén, család és közösség számára a tulajdonnál fontosabbá válik az élet alapvető javaihoz való hozzáférés. Az alapvető javak az emberiség közös tudása és a tudás bővítését lehetővé tevő eszközök (munka, ott-hon, minőségi oktatás és egészségügy). Ezekhez hozzáférve érvényesül a tehetség és kreativitás.

**12. A növekvő hozadék elve lép a csökkenő hozadék elve helyére.**

Az exponenciálisan bővülő tudás és a technológiai forradalmak leváltják a csökkenő hozadék elvét. Már a tudás, egy nem korlátos erőforrás a vezető erőforrás, miközben a ma még korlátos források: a tehetség és kreativitás a szűk keresztmetszetek, ezért az emberi tevékenységekben mindenhol megjelenik a növekvő hozadék.

**13. A fenntarthatóság gondolati forradalma épít a növekvő hozadék elvére.**

Kettős módon is. Egyrészt a közérdek mentén tereli a kutatásokat és a beruházásokat a fenntartható technológiai áttörések felé. Másfelől számol azzal, hogy a növekvő hozadék magasabb kockázatokat hoz, különösen a természet/ember és az egyén/közösség kapcsolatok terén. Mindkét módszer erősíti a fenntarthatósági gondolatot, majd a fordulatot.

*14. A fenntarthatóság és az életelv együtt nem-lineáris gondolati forradalmat hoznak.*

A tudás exponenciális bővülése nem-lineáris folyamatokat indít be, amelyeket már érzékelünk a természeti károsodások és a társadalmi károk terén. Aszimmetrikus lefutások, több pillangó-hatás, egyre több nem pontosan azonosítható ok-okozati kapcsolat lép fel, ezért a gondolati megújulás sem lineáris, hanem exponenciális és új kreatív lefutásokat hoz.

*15. A gondolati forradalom „küldetés” jellegű.*

Az exponenciálisan terjedő változások nem engedik meg a korábbi semleges technikai megközelítéseket, mert egyre nő az emberi tevékenység minden területén a bizonytalanság és a kiszámíthatatlanság. Korunk gondolati forradalma (ahogy korábban a Reneszánsz és a Reformáció) „küldetéses”, tehát érzelmeket és érzéseket visz a gondolkodási, majd valóságos átalakulásokba, ezzel erősíti és gyorsítja a gondolkodás fordulatait.

*16. A tudás forradalma kettős valóságot teremt.*

A létező világ, ezen belül a mai működő gazdaság mellé épít egy virtuális világot és virtuális üzleti életet. A hagyományos árutermelés világa mellé lép egy kommunikációs világ, amelynek mások a mozgástörvényei, mint a valóságos világnak. A fenntartható közgazdaság is kettős lesz, mint a fizika világában a nagy testek és az elemi részecskék fizikája.

*17. A fenntarthatósági fordulat új térszerkezetet épít.*

Gondolkodásunk fenntarthatósági forradalma szakít a korábbi időfelfogással, mert az egyre nagyobb tömegű tudás időbeli terjedése gyorsul és az emberi tudás egyre növekvő energiája elhajlítja a modern gazdaság térszerkezetét. Felértékelődnek a közös terek: az otthonok, a közterek, a közösségi események terei, a városok, városközpontok. Ezek mellett az egyéni és családi „pihenő” terek is felértékelődnek: a kertek, parkok, erdők, vizek, hegyek. A térszerkezet a tudás megosztása és bővítése érdekében megváltozik és kettőssé válik.

*18. Az új jövőképek által irányított felzárkózásokat már csak a fenntarthatósági gondolat köré lehet szervezni.*

A múlt sikeres példáit érdemes átemelni a jövőbe. A múlt sikerei azonban nem adnak pontos iránytűt, mert a történelem, benne a gazdaság törvényei döntő pontokon megváltoztak. Azokat érdemes követni, akik már a jövőből hozzák előre a működésüket és már korunk gondolati forradalmára, ezen belül a fenntartható közgazdaság törvényeire építik működésüket.

Miért ne ismerhetnénk fel, hogy a tudásra épülő új korszak vezető kihívása a hosszútávú fenntarthatóság, amelyhez először egy gondolati forradalom, majd az ebből eredő új, fenntartható közgazdaság vezet el.

*19. A tudás különböző területei a fenntartható közgazdaság elméletében egyesülnek.*

A tudás, információ, adat technológiai forradalma egyesíti a hagyományos közgazdaságot a többi társadalomtudomány, majd a természettudományok, különösen a kvantum-fizika és a biológia világával.

*20. A gazdaság különálló területei körbe érnek, ezért a körforgásos gazdaság új elméletet igényel.*

A fogyasztás adatai a termelés alapanyagává válnak. A fogyasztás és beruházás területei egyesülnek, mert a tudás „fogyasztása” beruházássá válik. Az ipar és szolgáltatás közötti határok eltűnnek. Minden termelő területen körforgásos láncok alakulnak ki a fenntarthatóság érdekében. Ezt egy új elmélet képes csak leírni.

*21. A közgazdaság hagyományos összefüggései „ellaposodnak”, halványulnak vagy eltűnnek.*

A körforgásos gazdaság új elmélete – kiegészülve a többi társadalom- és természettudományi ismerettel – már lebontja a korábbi ok-okozati és lineáris összefüggéseket. Helyükre valószínűségek, bizonytalansági összefüggések és szokatlan geometriát mutató lefutások kerülnek.

**22. Az új közgazdaság tényező-készlete nagyságrendileg változatosabb és nagyobb lesz.**

A hosszútávú fenntarthatósághoz lényegében minden társadalmi és gazdasági adat elemzésére szükség van, ezért a közgazdaság által kezelt tényezők száma és fajtája méretugrást mutat.

**23. A tiszta számok matematikája és az élettudományok összefüggései egyaránt megerősödnek és egyesülnek.**

A matematikai közgazdaság visszatér Püthagoraszhoz (tiszta matematika) és kiegészül a Bauer-elv (életelv) összefüggéseivel. A fenntarthatóság elmélete középpontba állítja az aranymetszés, az aranyspirál és a fenntartható növekedés képleteit.

**24. Az új közgazdaság újra értelmezi a globális, a regionális és a helyi gazdaságot.**

A mai globális kereskedelem összetétele az anyagi javaktól a szellemi javak felé tolódik el, miközben a regionális kereskedelem bővül a körforgásos gazdasági szerkezet következtében. A helyi gazdaság (családi tudástermelés, helyi vállalkozások, nemzeti piac vállalatai) nyeri a legtöbbet a tudás forradalmából, mert a tudás termelése és fogyasztása egyre inkább helyben történik.

**25. Az új közgazdaság mélyül a múlt és gyorsul a jövő felé.**

A közgazdaság egyesülése a társadalom- és természettudományokkal kettős változást hoz a közgazdasági gondolkodásban. Feltárja, adattá alakítja és beépíti minden korábbi civilizációs korszak minden olyan ismeretét, ami a korabeli társadalom és gazdaság működését írja le. Keresi a mai gazdaságra érvényes összefüggéseket. Mindeközben a természettudományok törvényeit a jövő gazdasági összefüggéseinek megfigyelésére használja fel.

**26. Az új közgazdaság mindent mér és adattá alakít át.**

Miután új összefüggések és lefutások jellemzik az új közgazdasági gondolkodást, ezért minden pillanatban készen kell állni a változásra és

önkorrekcióra. Ehhez minden gazdasági eseményt mérni kell, majd átalakítani adattá és állandóan felül kell vizsgálni korábban rögzített tételeket. Már nincs kőbe vésett, ortodox közgazdaság, csak egy állandóan változó, ezért mindig un-ortodox közgazdaság.

*27. Az új közgazdaság is hálózatos, platform jellegű, mint a gazdaság és a társadalom.*

Az új közgazdaság nem örök törvényekre épül (például láthatatlan kéz, önszabályozó piac, infláció és béremelkedés), hanem gyorsan változó tudás-hálózatokra és platformokra. Ezek folyamatosan hoznak új adatokat, kicsiben induló összefüggéseket, sejtéseket és egymásnak ellentmondó elméleteket egyaránt.

*28. Az üzleti élet egyesül a közgazdasági oktatással.*

A digitális átállás során minden adattá válik, nagy adatbankokban halmozódik és egyszerre adja az üzleti döntések és a közgazdasági oktatás alapanyagát. Minden felsőoktatás – különösen a közgazdasági – duálissá válik, mert az oktatási anyag és az üzleti adatok egy sajátos körforgásos hálót alkotnak.

*29. A közgazdasági elmélet is kultúra-alapúvá válik.*

Ahogy az exponenciálisan bővülő tudásra épülő gazdaság kultúra-alapúvá válik, úgy egyesül a közgazdaság a kultúrával. A fenntarthatóság köré szervezett közgazdaságba beépül minden, ami a gazdaság és a növekedés kulturális forrása (gondolkodási minták, értékrendek, viselkedés, közösségi szellemi tőke).

*30. Az új közgazdaság új ár elméletet alkot.*

Az információra épülő új korszakban a gazdaság alapvető erőforrása-inak reálértéke, ára a nulla felé tart. Ez először az információra, majd a pénzre, energiára és a többi anyagi erőforrásra lesz igaz. Ennek oka a kommunikációs forradalom által lehetővé tett többi technológiai átörös (ipar 4.0, társadalom 5.0, új agrárforradalom).

**31. Az új közgazdaság újra értelmezi az összetettséget és az egyszerűséget.**

A tudás forradalma értékesebbé teszi azt, ami több és változatosabb tudást épít be az árutermelésbe. Ez felértékeli a kapcsolatok sűrűségét (komplexitás) a körforgásos termelés/fogyasztás területein.

Közben az egyszerűség is felértékelődik, mert az élet egyre több területén kiesik a közvetítő (on-line kereskedelem, pénzügyi befektetések, on-line bankkapcsolat, tanulás).

**32. Az új közgazdaság alaptörvénye lesz az átjárhatóság.**

A tudás terjedési igénye és sebessége következtében a vertikális szervezetek hálózatokká alakulnak, a közvetítő kiesik és általánossá válik a korábban különálló területek közötti átjárás. A pénzügyi rendszer és a technológiai szektor, az IT szektor és az autóipar, valamint a felsőoktatás és az IT szektor új integrációi már példák arra, hogy teljes lesz az átjárás a tőke és a tudás között a jövő gazdaságában.

**33. Az új közgazdaságnak új mérőszámokra van szüksége.**

A közgazdasági összefüggések egyre gyorsabban változnak, ezért egyre több és gyorsabb tényezőt kell mérni. Egyre több területen és egyre több változás mérése szükséges, mert a közöttük létrejövő kapcsolatok is gyorsabbá válnak. Ehhez a ma használt mérőszámok mellett/helyett újakra van szükség. Az új iránytű a hosszútávú fenntarthatóság, ahol az egyensúlyi növekedés mindkét részét – az egyensúlyt és a növekedést is – a mainál szélesebb körben, gyorsabban és megbízhatóbban szükséges mérni.

**34. A fenntarthatósági iránytű miatt nő a közgazdaság időhorizontja.**

A mérések időszávjá rövidül, mert többet, többfajta, gyorsabban és máshogy kell mérni. A közgazdasági összefüggések időszávjá közben hosszabbá válik, mert egyre több és változatosabb tényező hosszútávú viselkedését kell figyelembe venni a jövőt befolyásoló lefutások és minták alakulásában.



*35. Az új közgazdaságban megváltozik az állam szerepe.*

Az állam – kiépülése óta – mindig részt vesz a mindenkori gazdaság működtetésében, ami korszakokként változó. Az államok – külön-külön és együtt – rendelkeznek egyedül azzal a képességgel, hogy gyorsítsák a hosszútávú fenntartható működésre való átállást. Ezt kétirányú, egymást erősítő működéssel érhetik el: a tudás forradalmának gyorsításával és a gazdaság fenntartható irányba terelésével. A digitális átállás és a zöld átmenet, az oktatás és az egészségipar, a családok és a közösségek, valamint a közvagyon és a kulturális vagyon megóvása és megerősítése kerül az állami működés középpontjába.

*36. A fenntartható közgazdaság az emberi kapcsolatok tudománya.*

A közgazdaság eddig döntően az ember és az emberen túli világ kapcsolódásairól szólt. A föld és az ember, a termelőeszközök és az ember, a pénz/tőke és az ember összekapcsolódásait elemezte. A tudás forradalma az emberi közösségeket kapcsolja össze, ahol már nem az élő-élettelen világ közötti kapcsolódás, hanem az ember-ember közötti kapcsolat válik döntővé. A fenntarthatóság az emberi civilizációról szól, ezért a fenntartható közgazdaság középpontjába az emberi kapcsolatok kerülnek.

Jön az új gondolkodás, ezért fogadjuk meg Gregory Bateson antropológus tanácsát:

„Nem lehet új ötleted, amíg meg nem szabadulsz egy régitől”.